

zaradi njene ugodne lege.

Seveda pa je nam po dveh stoletjih lahko biti pameten. Tudi v pogledu likovne podobe kart oziroma načina izrisovanja bi lahko imeli kakšno pripombo, toda treba je upoštevati, da takrat še ni minilo mnogo let, ko je bila v uporabi tehnika risanja zemljevidov "v perspektivi". Danes karte učinkujejo očarljivo, v jožefinski varianti celo nekoliko naivno, za razliko od kasnejših izrisov prej beneških ozemelj, ki na naš pogled učinkujejo že kar sodobno. Vse pa so brez izjeme, kot že rečeno, tudi zelo koristne za proučevanje naše preteklosti. Izdajateljem ter strokovnim sodelavcem pri tej ediciji, omeniti gre predvsem Vincenca Rajšpa in Draga Trpina, gre seveda veliko priznanje za opravljeno delo. Z zanimanjem pričakujemo tudi naslednje zvezke, tako da bomo verjetno kmalu imeli tozadevno pokrito celotno ozemlje naše države.

Boris Mlakar

Slovenska trideseta leta, Simpozij 1995. Slovenska matica, Ljubljana 1997, 254 strani.

Slovenska matica je septembra 1995 pripravila znanstveni simpozij *Slovenska trideseta leta*. Dve leti po simpoziju pa je luč sveta ugledal tudi zbornik, ki prinaša prispevke predstavljene na simpoziju. Vendar moramo ob tem razočarani opozoriti, da nekateri avtorji referatov niso pripravili za objavo. Zbornik, ki sta ga uredila *Peter Vodopivec* in *Joža Mahnič* tako prinaša 24 referatov. Ti predstavljajo najširši zgodovinski pogled na omenjeni čas.

V uvodu je *Peter Vodopivec* prikazal splošen evropski okvir tistega časa. Slovenska trideseta leta se v glavnem ne razlikujejo od evropskega dogajanja. Gospodarska kriza in ideološka razhajanja sta imela samo različne odtenke in intenzivnost. *Žarko Lazarevič* je na začetku svojega prispevka zapisal: "Dokaj, če ne docela banalno zveni ugotovitev, da so trideseta leta sledila dvajsetim. Ta samoumevnost pa vendarle ni nesmiselna, kajti verjetno je med nami le malo takih, ki ob omembi tridesetih let našega stoletja ne bi bridko pomislili na veliko gospodarsko krizo." (*Ž. Lazarevič: Prebivalstvo, družba, gospodarstvo pri Slovencih v tridesetih letih*, str. 33.) Vendar je bil tudi politični okvir življenja v tridesetih letih drugačen od tistega v dvajsetih. Če je za dvajseta leta temeljna značilnost parlamentarni sistem, so trideseta leta v znamenju dvojnosti. Najprej je bila tu nekajletna osebna diktatura kralja Aleksandra in nato parlamentarni sistem z vsiljenimi vsedržavnimi strankami. Obris politične zgodovine je na simpoziju predstavil *Jurij Perovšek*. V tridesetih letih se je nadaljevalo že začeto ali pa nakazano razhajanje v liberalnem in katoliškem političnem taboru. O tem so pripravili razprave *Janko Pleterski*, *Egon Pelikan* in *Janko Prunk*. V ta sklop sodi tudi članek *Leva Krefta* z naslovom *Komunisti in neinstitucionalna levica*. *Jožko Pirc* pa je dodal še en pogled na dogajanja v katoliškem gibanju. Prispevke o ideoloških razhajanjih med slovenskimi intelektualci dopolnjuje prispevek *Ervin Dolenca* Slovenski intelektualci in njihove delitve. V njem je pozornost posvetil političnim delitvam med slovenskimi intelektualci.

Stari politični mački so skrbeli za svoje naslednike, po drugi strani pa se je

študentska mladina tudi oglašala s svojimi političnimi mnenji. Tovrstno študentsko gibanje je rodilo različne skupine, "ki so se v kasnejših letih javljaje na tej ali drugi strani", je zapisal *Slavko Kremenšek*. (S. Kremenšek: Dileme in težnje v študentskem gibanju, str. 75.) Blizu študentskih gibanj so tudi različna mladinska gibanja v vseh treh idejnopolitičnih straneh. Del rezultatov svojih raziskav te problematike je na simpoziju predstavila *Anka Vidovič-Miklavčič*. Kot sem že zapisal, so bila trideseta leta tudi v znamenju globoke gospodarske krize. Ta je prizadela tako industrijo kot kmetijstvo. Ena od pojavnih oblik krize v kmetijstvu je bila zadolženost kmetov, ki so jo, kot piše *Franca Kresal*, reševali prepočasi. Zanimiva je ugotovitev, da slovensko gospodarstvo ni utrpelo prevelike škode med krizo. Zelo pa je kriza prizadela delavce. Povečalo se je število brezposelnih in zmanjšale so se mezde. Po izboljšanju gospodarskega položaja pa se materialni položaj delavcev ni izboljševal. To je sprožilo stavkovni val in večje sindikalne aktivnosti, o čemer je pisal *Miroslav Stiplovšek*.

Lepo število prispevkov prinaša razmišljanja in ugotovitve iz kulture, znanosti in umetnosti. *Helga Glušič* je predstavila literarne težnje v tridesetih letih. O kulturni in duhovni "razsežnosti slovenske identitete" je razmišljal *Andrej Inkret*. V gledališki sezoni 1932/33 je drama v Ljubljani igrala tudi predstavo Veseli vinograd Carla Zukmayerja. V začetku novembra 1932 je bila premiera in zmerna kritika je kmalu zaplula v nemirne vode vrednostnih razprav in na predstavi 27. novembra 1932 je prišlo do demonstracij. Podrobneje v prispevku *Lada Kralja*. "Književni časopisi v tridesetih letih so rastle kot gobe po dežju", piše *Jože Pogačnik*. Avtor vidi vzrok v težnjah številnih posameznikov, da bi na ta način informirali in vplivali na bralce. O slovenskih piscih v tujini sta pregleden članek pripravili *Janja Žitnik* in *Jerneja Petrič*. S položajem slovenskih izseljencev v tem času pa nas je seznanil *Marjan Drnovšek*.

Milček Komelj je predstavil slovensko upodablajočo umetnost v tridesetih letih. O potezah urbanizma in arhitekture je razmišljal *Fedja Košir*. Trideseta leta v slovenski glasbi je opisal *Primož Kuret*.

Nazadnje naj omenim še prispevka o slovenski znanosti v tridesetih letih. *Vasilij Melik* je v svojem prispevku na kratko orisal razvoj ljubljanske univerze v tridesetih letih. V omenjenih letih je bila za vse univerze v državi uveljavljena enotna univerzitetna zakonodaja. Uredila je vsa bistvena vprašanja delovanja univerze. Število profesorjev je v tridesetih letih naraslo z 78 na 95. Trideseta leta so bila pomembna za položaj žensk. Ne le da se je povečal delež žensk med študentkami, pojavile so se tudi prve predavateljice na ljubljanski univerzi. To so bile privatne docentke. Privatni docent je bila nova kategorija univerzitetnega predavatelja. To je bil habilitiran predavatelj, ki je moral predavati vsaj dve uri tedensko, vendar pa za svoje delo ni bil plačan. Prva privatna docentka je bila Alma Sodnikova leta 1933. Melik je nekaj prostora namenil tudi razvoju znanosti. Podrobneje o razvoju sociologije pa si lahko preberemo v članku *Bojana Časa*.

Pripravljalcem simpozija in urednikom zbornika lahko čestitamo za uspešno opravljeno delo. O nadaljnjih izsledkih raziskav življenja v tridesetih in drugih letih pa bomo zagotovo še brali.

Bojan Balkovec